

KRONIKA KONSERWATORSKA

BOGUSŁAW KRASNOWOLSKI

<https://orcid.org/0000-0002-7022-999X>

(Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie)

PRACE KONSERWATORSKIE W KRAKOWIE W ROKU 2019 DOFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO FUNDUSZU REWALORYZACJI ZABYTKÓW KRAKOWA

Abstrakt

Merytoryczną podstawą prac konserwatorskich były programy kształtowane od roku 1990. Dysponując kwotą ok. 30 000 000 zł i pozyskując porównywalne środki od beneficjentów, realizowano zadania w 64 obiektach. W zespołach sakralnych odnotować trzeba kontynuację prac w katedrze, przy Ołtarzu Mariackim Wita Stwosza (rozpoczęcie konserwacji figur z centralnych scen), ukończenie rewaloryzacji *Scala Santa* kościoła Pijarów, w zespole opactwa Cystersów w Mogile ukończenie konserwacji wystroju malarskiego nawy głównej i zaawansowanie prac w dawnej siedzibie opackiej, przeznaczonej na przyszłe muzeum. Wśród zabytków świeckich na szczególną uwagę zasługują realizacje w fortach Twierdzy Krakowskiej, a wśród prac zainicjowanych dzięki Narodowemu Funduszowi, lecz prowadzonych z innych środków – kolejny etap badań i restauracji dekoracji malarskich Pałacu Spiskiego.

Słowa kluczowe: Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa, konserwacja zabytków Krakowa, katedra na Wawelu, sarkofagi królów polskich, Ołtarz Mariacki Wita Stwosza, opactwo Cystersów w Mogile

Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa (SKOZK) konsekwentnie realizuje swą strategię konserwatorską, określoną w dokumentach programowych kształtowanych od przełomowego roku 1990, gdy – w wyniku ówczesnych przemian politycznych dokonujących się w kraju – został powołany w odnowionym składzie¹. Zestawienie

¹ *Program ideowy i kierunki działania Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa*, „Biuletyn Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa”, 1990, nr 32, s. 29–39; *Program i kierunki działania Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa*, w: *Odnova zabytków Krakowa. Materiały i dokumenty*, Kraków 2003, s. 121–129. Strategia ta i jej geneza były omawiane m.in. w publikacjach: Bogusław Krasnowolski, *Fenomen Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa i jego sukcesy konserwatorskie*, w: *Dziedzictwo Krakowa w procesie transformacji*, red. Zdzisław Noga, Jacek Purchla, Kraków 2020, s. 95–133; idem, *Prace konserwatorskie w Krakowie w roku 2016 dofinansowane ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa*, „Rocznik Krakowski”, T. 83: 2017, s. 247–248; idem,

wszystkich realizacji konserwatorskich z roku 2019, w których finansowaniu i merytorycznym nadzorze partycypował Społeczny Komitet, zawarte jest w sprawozdaniu, przygotowanym przez Wydział Rewaloryzacji Zabytków Krakowa i Dziedzictwa Narodowego Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego, pod kierunkiem dyrektora Wydziału mgr Joanny Florkiewicz-Kamieniarczyk, zatwierdzonym uchwałą plenarnego posiedzenia Społecznego Komitetu w dniu 20 marca 2020 roku². W roku 2019 z Narodowego Funduszu – którego dysponentem

Doktryny konserwatorskie a doświadczenia Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa, w: *Doktryny i realizacje konserwatorskie w świetle doświadczeń krakowskich ostatnich 30 lat*, red. Bogusław Krasnowolski, Kraków 2009, s. 13–45.

² „Sprawozdanie z planu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa za rok 2019 ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa”, w: „Zebranie Plenarne Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa 30 marca 2020 roku, materiały”, s. 16–61.

jest Społeczny Komitet – realizowano 96 zadań w 64 obiektach, w ogólnej kwocie 30 428 630,97 zł; nastąpiła zatem – w zestawieniu z latami ubiegłymi – większa koncentracja prac. Tak jak w poprzednich latach zdecydowana większość tych środków pochodziła z dotacji z budżetu państwa (30 000 000 zł), przekazanej przez Kancelarię Prezydenta RP. Zbiórka publiczna przyniosła 110 124,17 zł (zdecydowany wzrost w porównaniu z poprzednimi latami) i nadal miała wymiar symboliczny.

Podobnie jak w latach wcześniejszych SKOZK preferował beneficjentów, którzy wnosili własny wkład finansowy do prowadzonych prac. Wkład własny beneficjentów wyniósł 30 007 182,18 zł, był więc niemal równy dotacji i stanowił 49,82% kosztów wszystkich zadań. Uwzględniając nakłady beneficjentów na inne prace w restaurowanych obiektach, nieobjęte dofinansowaniem z Narodowego Funduszu (33 578 707,76 zł), wkład ten sięga ponad 2/3 kosztów (67,78%). Narodowy Fundusz funkcjonuje więc jako znakomity „magnes”, zwiększający trzykrotnie kwoty wydatkowane na restaurowanie krakowskich zabytków. Zadania jak zwykle podzielono na kategorie: „projekty kluczowe”, „obiekty użyteczności publicznej”, „obiekty sakralne” oraz „kaplice grobowe, nagrobki, pomniki cmentarne i zespoły zieleni komponowanej”. W niniejszym omówieniu przyjęto jednak – jak dotychczas – podział topograficzny, znajdujący odzwierciedlenie we wspomnianych wyżej założeniach programowych, zgodny z kulturową waloryzacją przestrzeni Krakowa. Zaniepokojenie niżej podpisanego nadal budzą niektóre projekty kluczowe. Dwa z nich – arsenał miejski adaptowany dla Muzeum Czartoryskich (w 2019 r. dofinansowanie z Narodowego Funduszu wyniosło tu 6,1 mln zł) i siedziba Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” (ponad 2,5 mln zł) – po raz kolejny pochłonęły znaczną część środków Narodowego Funduszu. Zakończenie tej formuły w roku 2020 zmusza do odmiennego pojmowania pojęcia „zadań kluczowych” w przyszłości, z wyeliminowaniem zadań niemających charakteru konserwatorskiego.

Niniejsze opracowanie nie powstałoby bez życzliwej pomocy wielu osób, którym należą się serdeczne podziękowania. Autor dziękuje za znakomite opracowanie materiałów mgr Joannie Florkiewicz-Kamieniarczyk, dyrektor Wydziału Rewaloryzacji Zabytków Krakowa i Dziedzictwa Narodowego Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego, dr. Arturowi Chojnackiemu z Biura SKOZK – za pomoc w uzyskaniu ilustracji, a za uprzejme udostępnienie dokumentacji konserwatorskiej paniom Dorocie Jasińskiej, starszemu inspektorowi w Biurze Wojewódzkiego

Małopolskiego Konserwatora Zabytków, oraz mgr kons. Elżbiecie Wyszynskiej i Beacie Kąskiej z Biura Miejskiego Konserwatora Zabytków. Za udostępnienie reprodukowanych tu fotografii podziękowania należą się: Pawłowi Gąsiorowi, Krystynowi Kozielowi, Pawłowi Krzanowi, Henrykowi Pachli, Andrzejowi Płachetce i Pawłowi Romanowiczowi.

W poniższym omówieniu poszczególnych realizacji opierano się na cytowanych w przypisach sprawozdaniach i programach prac konserwatorskich. Te niepublikowane materiały znajdują się w archiwach Wydziału Rewaloryzacji Zabytków Krakowa i Dziedzictwa Narodowego Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz Wojewódzkiego i Miejskiego Konserwatora Zabytków.

WAWEL

W **archikatedrze** kontynuowano konserwację królewskich sarkofagów (jeden z projektów kluczowych) prowadzoną sukcesywnie od roku 2012 przez Pracownię Agnieszki i Tomasza Trzosów w Tychach. Szczególnie interesujące efekty przyniosła konserwacja sarkofagów Władysława IV Wazy (zm. 1648) i jego żony Cecylii Renaty (zm. 1648), wybitnych dzieł królewskiego złotnika Johanna Christiana Bierpfafa (ok. 1600 – ok. 1680), czynnego od połowy XVII stulecia w Toruniu³ (il. 1–3). Wyjmowane z sarkofagów królewskie insygnia (il. 4, 5) będą eksponowane w Muzeum Archikatedralnym.

Kontynuowano konserwację wnętrza nawy głównej (wraz z późnogotyckim rzeźbami Ojców Kościoła, siedemnastowiecznymi malowidłami ściennymi i osiemnastowiecznym chórem muzycznym). Prace objęły też zaprojektowaną przez arch. Sławomira Odrzywolskiego – w ramach restauracji katedry na przełomie wieków XIX i XX – rozetę w fasadzie.

W przyległym **kapitułarzu katedralnym** kontynuowano konserwację siedemnastowiecznych tkanin włoskich, stanowiących obicia ścian⁴.

HISTORYCZNE CENTRUM MIASTA W OBRĘBIE PLANT

Zespoły sakralne

W **kościel Mariackim** realizowano kolejny etap konserwacji Ołtarza Mariackiego Wita Stwosza (projekt kluczowy). Prace, rozpoczęte w 2015 roku, trwać będą do roku 2021. Prowadzone są pod kie-

³ O artyście: Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, *Złotnictwo toruńskie*, Warszawa 1988.

⁴ Zob. Bogusław Krasnowolski, *Prace konserwatorskie w Krakowie w roku 2018 dofinansowane ze środków*

1. Groby królewskie na Wawelu, sarkofagi Władysława IV (po lewej) i Cecylii Renaty, stan po konserwacji, 2019. Fot. Paweł Krzan

2. Groby królewskie na Wawelu, sarkofag Władysława IV, panoplia, stan po konserwacji, 2019. Fot. Paweł Krzan

3. Groby królewskie na Wawelu, sarkofag Cecylii Renaty, fragment sceny z Esterą przed Ahaswerem, stan po konserwacji, 2019. Fot. Paweł Krzan

4. Groby królewskie, korona Władysława IV, stan po konserwacji, 2019. Fot. Paweł Krzan

5. Groby królewskie na Wawelu, korona Augusta II Mocnego, stan po konserwacji, 2019. Fot. Paweł Krzan

6. Kościół Mariacki, ołtarz Wita Stwosza, głowa Marii ze sceny *Zaśnięcia*, stan przed konserwacją, 2019. Fot. Paweł Gąsior

runkiem dr. hab. Jarosława Adamowicza z Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki krakowskiej ASP. Rozpoczęto konserwację figur grupy *Zaśnięcia* (il. 6) i *Wniebowzięcia Marii*. Ogromne rozmiary tych rzeźb zmuszają do pracy in situ, z platform przed ołtarzem. Kontynuowano konserwację skrzydeł bocznych (il. 7). Prowadzone równoległe badania (laserowe, tomografem komputerowym) wykazały, że części ołtarza, do niedawna uważane za wymienione w XIX wieku (konstrukcja szafy), są autentyczne. Cennym odkryciem było ujawnienie daty 1486 na szacie centralnej postaci – podtrzymującego Marię św. Jakuba.

Ukończono podjętą w trybie awaryjnym konserwację kamiennych pinakli (rekonstrukcje gotyckich elementów dokonane przez arch. Tadeusza Stryeńskiego w toku restauracji świątyni z lat 1889–1891)⁵ wieńczących skarpy prezbiterium oraz rozpoczęto

konserwację elementów kamiennych w elewacjach (portale, gzymsy, epitafia). Zakres tych ostatnich prac – jako zadania wieloletniego – sprecyzował program opracowany jesienią 2019 roku przez konserwatora dr. Ignacego Jakubczyka⁶.

W średniowiecznych i nowożytnych partiach **klasztoru Dominikanów** kontynuowano prace badawcze i konserwatorskie związane z przygotowaniem wnętrza dla przewidzianego Muzeum Polskiej Prowincji Dominikanów (projekt kluczowy). Program – poszerzony i aktualizujący wcześniejsze założenia – opracował konserwator mgr Aleksander Piotrowski⁷. Potwierdzono dalsze eksponowanie odkrytych średniowiecznych wątków i detali architektonicznych. Z realizacją tego zadania związane były też prace interwencyjne obejmujące izolację fundamentów ścian zewnętrznych tak zwanego trzeciego wirydarza.

W krużgankach **klasztoru Franciszkanów** prowadzono kompleksowe prace konserwatorskie (il. 8–9) związane z przewidywanym udostępnieniem tej przestrzeni dla zwiedzających (projekt kluczowy; zadanie finansowane też ze środków Unii Europejskiej). Objęły one architekturę i cały wystrój, z unikalną galerią portretów biskupów krakowskich (il. 10), zespołem późnośredniowiecznych malowideł ściennych, nowożytnymi malowidłami w formie medalionów z „portretami” duchownych wywodzących się z zakonu franciszkańskiego oraz z nagrobkami, epitafiami i tablicami pamiątkowymi. Przewiduje się eksponowanie tutaj także dwóch odnalezionych w toku prac rzeźb (Matki Boskiej i św. Jana Ewangelisty), sygnowanych przez Franciszka Wyspiańskiego.

W późnobarokowym **kościelnie Pijarów pw. Przemienienia Pańskiego** ukończono rewaloryzację części podziemnej, uczyniła ją i eksponując pierwotne założenie Świętych Schodów (il. 11).

⁶ Ignacy Jakubczyk, „Bazylika Mariacka w Krakowie. Program konserwatorski do: 1. elewacji przybudówek przylegających do prezbiterium (barokowych i neogotyckich), kaplicy Franckowiczów i Lodwigów wraz z wyposażeniem ich wnętrza; 2. elewacji skarbcza i zakrystii; 3. nagrobków, epitafii, pamiątkowych tablic zamontowanych na wszystkich zewnętrznych ścianach kościoła; 4. kamiennego cokołu z elewacji kaplic bocznych, wież i krużganków zachodniej”, wyd. komp., Kraków, październik 2019.

⁷ Aleksander Piotrowski (konsultacja: Maria Filipowicz), „Muzeum Polskiej Prowincji oo. Dominikanów. Program prac konserwatorskich”, wyd. komp., Kraków, luty 2019 (w nawiązaniu do: Marcin Ciba, „Program prac konserwatorskich [...] w zespole klasztoru Ojców Dominikanów w Krakowie [...]”, wyd. komp., Kraków, lipiec 2015).

Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa, „Rocznik Krakowski”, T. 85: 2019, s. 250, 253 i przypis 3.

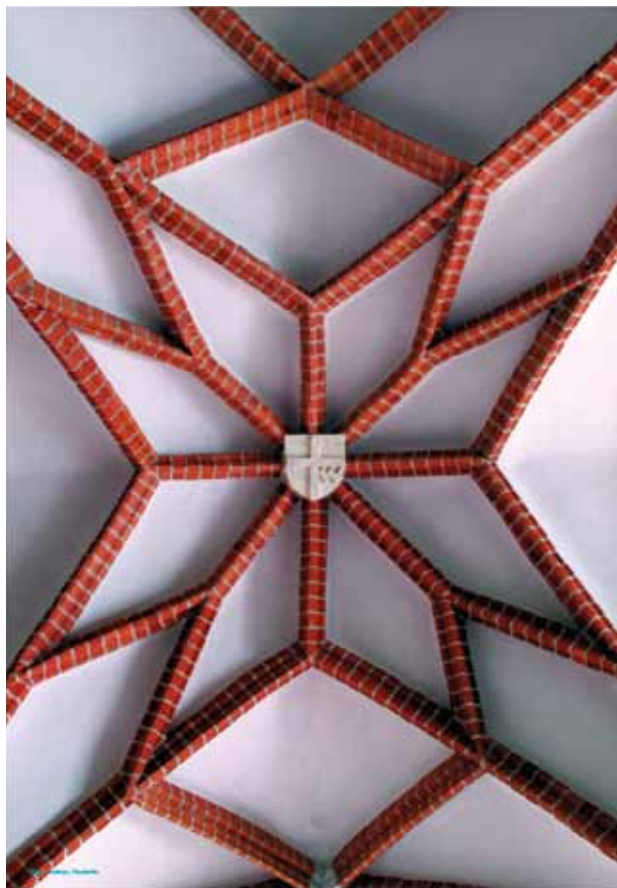
⁵ Ibidem, s. 256, przypis 5.

7. Kościół Mariacki, ołtarz Wita Stwosza, kwatera ze sceną *Noli me tangere* – Chrystus ukazujący się św. Marii Magdalenie, stan po wyjęciu z ołtarza, 2019. Fot. Paweł Gąsior

8. Klasztor Franciszkanów, krużganki, skrzydło południowe, widok od wschodu, stan po konserwacji, 2019. Fot. Andrzej Płachetko

9. Klasztor Franciszkanów, krużganki, sklepienie przęsła północnego z herbem Dębno kardynała Zbigniewa Oleśnickiego (przed 1455), stan po konserwacji, 2020. Fot. Andrzej Płachetko

10. Klasztor Franciszkanów, krużganki, portret biskupa Jana Łańkowskiego (zm. 1549), stan po konserwacji, 2019. Fot. Andrzej Płachetko

11. Kościół Pijarów, *Scala Santa*, stan po konserwacji, 2019. Fot. Paweł Romanowicz

Odsłonięte malowidła ściennie o tematyce pasyjnej – dzieła Franciszka Ecksteina (w początkowej fazie realizacji) i Andrzeja Radwańskiego – poddano konserwacji estetycznej, uzupełniając, w oparciu o zidentyfikowane w wyniku badań historycznych pierwowzory graficzne, poważne ubytki powstałe wskutek przekuć instalacyjnych (projekt kluczowy „Perła polskiego baroku”). Jednocześnie badano i eksponowano pozostałości murów średniowiecznych kamienic, wtopione w kompleks klasztorny. Zakończono awaryjne zabezpieczenie fundamentów świątyni w formie mikropali⁸.

W kościele uniwersyteckim pw. św. Anny podjęto niewielki zakres robót: izolację przeciwwilgociową południowo-wschodniej elewacji kolegiaty oraz analogiczne prace w sąsiednim budynku probostwa.

W zespole klasztoru Reformatów rozpoczęto remont konserwatorski zagrożonego awarią muru otaczającego klasztor.

W siedemnastowiecznym zespole klasztoru Dominikanek, zlokalizowanym w obrębie średniowiecznego gródka wójtowskiego, zaczęto wprowadzać zabezpieczenia konstrukcyjne.

W barokowym zespole kościoła św. Tomasza z klasztorem Kanoniczek Ducha Świętego de Saxia (z adaptowanymi dawnymi kamienicami mieszczańskimi) rozpoczęto remont konserwatorski elewacji.

W klasztorze Prezentek (Zgromadzenia Panien Ofiarowania N.P. Marii) przy kościele św. Jana zakończono remont konserwatorski późnobarokowej fasady, przywracając jej pierwotną kolorystykę⁹.

Przy dawnym jezuickim kościele św. Piotra i Pawła najpoważniejszym zadaniem była kontynuacja wymiany pokryć dachowych oraz wymiana miedzianego pokrycia kopuły – dominanty urbanistycznej świątyni; prace prowadziła firma Blachman Robert Dudek z Pcimia¹⁰. Kontynuowano prace zabezpieczające, roboty ziemne i badania archeologiczne pomiędzy absydą prezbiterialną a linią czternastowiecznego muru obronnego. Prace te łączą się z realizacją Panteonu Narodowego, rozwijającego historyczną tradycję związaną z pochowaniem w krypcie kościelnej ks. Piotra Skargi.

⁸ B. Krasnowolski, *Prace konserwatorskie w Krakowie w roku 2018*, op.cit., s. 256.

⁹ Ibidem, s. 257 i przypis 14.

¹⁰ „Wymiana pokrycia dachu na kościele p.w. św. Piotra i Pawła w Krakowie – I etap zgodnie z umową z dnia 5 lipca 2019 r. Sprawozdanie z przebiegu prac, dokumentacja powykonawczo-konserwatorska. Wykonawca prac: Blachman Robert Dudek, Pcim”, wydr. komp. [2019].

W kościele pw. św. Andrzeja konserwację barokowego wyposażenia chóru zakonnego klarysek wykonywała – jak w latach poprzednich – Firma Konserwatorska Piotr Białko – zabytki malarstwa, rzeźby, architektury. Kierownictwo robót konserwatorskich sprawowała kons. Halina Koziana-Białko, konsultacje z zakresu historii sztuki zapewniał dr hab. Andrzej Włodarek, badania laboratoryjne prowadziła dr Maria Rogóż. Prace objęły kilka barokowych obrazów z XVIII wieku, obraz trzech klarysek (zapewne Kingi, Jolenty i Salomei) sygnowany „malował Se[bastian] Stolarski w Krakowie 1826”, niderlandzką rzeźbę *Salvator Mundi* z początku XVI wieku (Zbawiciel przedstawiony jako Dzieciątko), otoczoną kultem jako rzekoma pamiątka po bł. Salomei, przybraną w sukienkę na początku XVIII wieku¹¹.

W przyległym klasztorze Klarysek prowadzono konserwację elewacji od strony ulicy Grodzkiej, ukształtowaną w 1843 roku jako pierwsze w Krakowie dzieło prezentujące formy określane terminem *Rundbogenstil*, w sposób świadomy nawiązujące do architektury kościoła romańskiego. Pracami konserwatorskimi kierował kons. Aleksander Piotrowski. Rozwiązano tu trudny technicznie problem zachowania nie tylko pierwotnej formy, lecz i substancji ważnego detalu: profilowanego gzymsu wieńczącego. Jak zapisano w sprawozdaniu, „profilowany gzyms [...] wykonany [...] na drewnianym rdzeniu, obity był metalową siatką i trzcina oraz otynkowany”. Przyjęto „odtworzenie zewnętrznego kształtu gzymsu [...] po uprzednim zamocowaniu na konstrukcji drewnianej siatki ceramicznej”. Rozpoczęto prace remontowo-konserwatorskie w przestrzeni strychowej. Był to „remont polegający na zabezpieczeniu stateczności kominów w przestrzeni poddasza, lokalnych naprawach więźby dachowej, wymianie pokrycia dachu [...] oraz kontynuacji remontu kominów ponad połaciami dachów”¹². Projekt w tym zakresie opracował dr inż. Stanisław Karczmarczyk.

W kościele pw. św. Idziego kontynuowano rozpoczęty w poprzednim roku remont konserwatorski elewacji¹³; objął on elewację zachodnią.

¹¹ Halina Koziana-Białko, „Kościół pw. św. Andrzeja [...]. Kontynuacja prac konserwatorskich stałego wyposażenia wnętrza barokowego chóru na emporze [...], dokumentacja”, wydr. komp., Kraków, styczeń 2020.

¹² Jolanta Sobieraj, „Prace remontowo-konserwatorskie w zakresie: dachów budynków klasztornych, remontu kominów, remontu gzymsu elewacji klasztoru od ul. Grodzkiej [...]”, wydr. komp. Kraków, wrzesień–listopad 2019.

¹³ B. Krasnowolski, *Prace konserwatorskie w Krakowie w roku 2018*, op.cit., s. 257 i przypis 12.

Zespół zabudowy przy ulicy Kanoniczej

Po upływie półwiecza od rozpoczęcia kompleksowych badań i piętnastu lat od zakończenia najistotniejszych realizacji konserwatorskich zarysowała się potrzeba powtórnego podjęcia prac przy niektórych elementach tego unikalnego zespołu zdominowanego przez pałace – siedziby kanoników wawelskiej kapituły katedralnej.

W **Domu Długosza** (ul. Kanonicza 25 / róg Podzamcza), ukształtowanym staraniem wybitnego dziejopisarza w formie zbliżonej do obecnej około roku 1453, rozpoczęto remont konserwatorski.

W manierystycznym **pałacu dziekana kapituły katedralnej Stanisława Skarszewskiego** (zwanym Kamienicą Dziekańską) przy ul. Kanoniczej 21, dziele Santi Guccio i jego warsztatu z lat 1582–1592, przeprowadzono remont konserwatorski fasady z dekoracją sgraffitową i bogatym detałem kamieniarskim (il. 12).

W **pałacu przy ul. Kanoniczej 9** – ukształtowanym w obecnej wczesnoklasycystycznej formie około roku 1780 – podjęto, przewidziane na kilka lat, prace obejmujące elewację dziedzińcową (fasadę konserwowano w roku 2018) i wystrój malarski wnętrza.

Kontynuowano wieloletnie realizacje w **dawnym kompleksie siedemnastowiecznego zespołu karmelitańskiego** (przebudowanym w XIX w. na więzienie, użytkowanym przez Muzeum Archeologiczne), rozpoczynając remont konserwatorski historyzujących elewacji.

Zespoły zabudowy uniwersyteckiej

W głównej siedzibie Uniwersytetu Jagiellońskiego, neogotyckim **Collegium Novum** (arch. Feliks Księżarski, 1993–1887), kontynuowano rozpoczęte w 2018 roku prace budowlano-konserwatorskie we wnętrzach.

Pałace magnackie i kamienice mieszczańskie

Znakomite wyniki wciąż przynoszą prace badawcze i konserwatorskie w **Pałacu Spiskim** przy Rynku Głównym, realizowane – na zlecenie właściciela, Bogdana Steinhofa – przez firmę Cempla i Partnerzy, Konserwacja Zabytków, Marek Cempla. Prace te – w przeciwieństwie do realizacji z lat 2016–2018¹⁴ – nie były w roku 2019 objęte finansowaniem ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji

Zabytków Krakowa, niemniej z uwagi na ich rangę, a także społeczne zaangażowanie licznych członków Komitetu biorących udział w komisjach konserwatorskich zwoływanych przez władze konserwatorskie, właściciela i wykonawcę zasługują tu na omówienie. Szczególnie interesująco przedstawiają się odkrycia pięciu warstw malarskich w reprezentacyjnym wnętrzu na pierwszym piętrze: średniowiecznej z XIV–XV wieku, renesansowej z połowy XVI stulecia (związanej z programem ówczesnej kamienicy Bethmanowskiej), manierystycznej z lat dwudziestych–trzydziestych XVII wieku (element ówczesnej kamienicy Schedlowskiej), rokokowej z połowy XVIII (powstałej po ukształtowaniu pałacu – ze scalenia dwóch kamienic – staraniem Lubomirskich) i „młodopolskiej”, autorstwa Ludwika Wojtyczki, z początku XX stulecia. Jak zaznaczono w programie prac, „po odsłonięciu wiodącym założeniem konserwatorskim [...] stało się zachowanie i utrzymanie in situ dwóch warstw malarskich [renesansowej i manierystycznej] w maksymalnym zakresie ich występowania”. Były to fryzy pod niezachowanym stropem kasetonowym, malowane iluzjonistycznie, imitujące snycerkę. „Pomimo zniszczeń malowidło renesansowe jest kompozycyjnie całkowicie czytelne. Stanowiło, jak i pokrywające je manierystyczne, fryz podstropowy [...]. [Zwraca uwagę] precyzja wykonania form architektoniczno-rzeźbiarskich występujących tu z motywami ornamentálnymi, w które [...] wpisane zostały główki aniołków w ujęciu en face. Malowany zapewne w oparciu o wzornik, wykazuje jednak cechy indywidualne”. Według założeń precyzowanych przez właściciela i realizowanych w toku prac budynek „w możliwie dostępnym zakresie odzyska charakter osiemnastowiecznego pałacu oraz zapewni pamięć o rezydencji spiskich starostów, ale też o kamienicy Schedlów i mieszczącej się w niej niegdyś drukarni”. Konserwowane pomieszczenia „mogłyby pełnić [...] funkcję małego muzeum drukarstwa, z ekspozycją wydawnictw schedlowskich”¹⁵.

¹⁵ Ewa Cempla-Dziadoń, „Program prac konserwatorskich. Kontynuacja konserwacji dekoracji malarskich w pomieszczeniach pierwszego piętra traktu tylnego w [...] Pałacu Spiskim”, wyd. komp., Kraków 2019. Zob. też: Ewa Cempla-Dziadoń, Alicja Arkusiewicz, Andrzej Cygnarowski, „Kontynuacja konserwacji dekoracji malarskich w pomieszczeniach pierwszego piętra traktu tylnego w [...] Pałacu Spiskim [...] – wykonanie prac konserwatorskich, badawczych i dokumentacyjnych przy trzech najstarszych warstwach malarskich stanowiących fragmentarycznie zachowany wystrój [...] koniecznych dla przygotowania programu konserwa-

¹⁴ Ibidem, s. 258–259 i przypis 26.

12. Pałac dziekana kapituły katedralnej Stanisława Skarszewskiego, ulica Kanonicza 21, fasada, stan po konserwacji, 2020. Fot. Bogusław Krasnowolski

W dawnej kamienicy mieszczańskiej przy ul. Świętego Krzyża 23, użytkowanej jako plebania parafii Świętego Krzyża – budowli o unikalnej, zachowanej w stanie czytelnym czternastowiecznej fasadzie – kontynuowano prace w średniowiecznych piwnicach przeznaczonych dla muzeum parafialnego.

W kamienicy przy ul. Stolarskiej 15, użytkowanej przez Konsulat Generalny Republiki Francuskiej, przeprowadzono remont konserwatorski fasady.

W kamienicy przy ul. Grodzkiej 44 (uksztaltowanej w obecnym charakterze na początku XX w., proj. arch. Beniamin Torbe) kontynuowano remont konserwatorski elewacji.

Budowle użyteczności publicznej

W budynku Magistratu, który około roku 1866, u progu autonomii galicyjskiej, ukształtowany został jako adaptacja renesansowego pałacu Wielopolskich (wcześniej hetmana Jana Tarnowskiego), kontynuowano – w ramach zadań wieloletnich – rozpoczęte w 2018 roku prace konserwatorsko-remontowe. Objęły one fasadę od strony placu Wszystkich Świętych oraz elementy kamienne, w tym portale na dziedzińcu.

W dawnym Arsenale Miejskim, przyległym do muru obronnego Krakowa, a użytkowanym przez Muzeum Czartoryskich, ukończono prace remontowe i adaptacyjne związane z funkcją muzealną.

KAZIMIERZ ZE STRADOMIEM

Kościoły i klasztory

W głównej świątyni parafialnej Kazimierza – monumentalnym kościele pw. **Bożego Ciała** – pod kierunkiem kons. dr. Krystyna Koziela kontynuowano, w ramach projektu kluczowego, konserwację nowożytnych elementów wyposażenia wnętrza. Prace objęły belkę tęczową z krucyfiksem oraz osiemnastowieczne, drewniane rokokowe ołtarze przy wschodniej ścianie obu naw bocznych. Po zdemontowaniu ołtarza północnego ujawniono i udokumentowano wnękę ołtarzową i relikty wystroju malarskiego z okresu rządów prepozyta Marcina Kłoczyńskiego (1612–1644) oraz przeprowadzono

konserwację kamieniarki okna nad ołtarzem z tegoż okresu (il. 13).

W przyległym zespole **klasztoru Kanoników Regularnych Laterańskich** kontynuowano remont konserwatorski elewacji, ukształtowanych zasadniczo – podobnie jak część wystroju kościoła – w dobie rządów prepozyta Kłoczyńskiego; prace objęły też izolację przeciwwilgociową.

W gotyckim **augustiańskim kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej i Małgorzaty** kontynuowano rozpoczęte w poprzednim roku prace konserwatorskie przy południowej, ceglanej elewacji nawy głównej (wraz z kamiennym detalem) oraz kamiennej nawy południowej (il. 14). Wykonawcą była firma AC Konserwacja Zabytków Piotrowski – Kosakowski, pracami konserwatorskimi kierowała dr Bożena Opilło, architektonicznymi mgr inż. Jolanta Sobieraj, zalecenia odnośnie do konstrukcji określił dr inż. Stanisław Karczmarczyk, renowację oszkleń witrażowych realizowała firma Ars Vitrea II, Marcin Heine. W elewacji nawy głównej „uzupełniono wątki kitami mineralnymi, wykonano [...] wstawki w miejscu pojedynczych, bardzo zniszczonych cegieł”, uzupełniono spoinowanie, „otwory maczulcowe oczyszczono [...], przysłonięto fragmentami cegieł w taki sposób [...], aby umożliwić gniazdowanie jerzyków”, wzmocniono grożący upadkiem fragment kamiennego gzymsu wieńczącego, zrekonstruowano „najbardziej zniszczone fragmenty [...] laskowania okna [...], nakrywy skarp [...] zabezpieczono obróbkami z blachy ołowianej”. Konserwowano skarpe „pomiędzy nawą a prezbiterium [...]: powierzchnię oczyszczono”, wzmocniono spoinowanie, zniszczone kamienne żabki wieńczące skarpe zastąpiono odlewami ze sztucznego kamienia, „pozostałe żabki uzupełniono kitem mineralnym”. W nawie południowej „przeprowadzono konserwację wątku kamiennego [...] usunięto część spoinowania [...], wykonano wstawki z naturalnego kamienia na uszkodzonych nakrywach parapetów okiennych [...]. Szczególnie zniszczone były [...] pinakle wykonane na początku XX w. z miękkiego wapienia pińczowskiego¹⁶ [...]. Osłabiony kamień odsolono i wzmocniono

cji estetycznej i sposobu ekspozycji malowidła”, wydr. komp., Kraków 2019. Oba opracowania zawierają precyzyjną dokumentację fotograficzną i rysunkową, z uchwyceniem i rekonstrukcjami powtarzalnych elementów we fryzach renesansowym i manierystycznym.

¹⁶ Chodzi tu o restaurację przeprowadzoną w r. 1906 pod kierunkiem arch. Sławomira Odrzywolskiego, z udziałem arch. Ludwika Wojtyczki, gdy – jak relacjonował Odrzywolski – m.in. „uzupełniono zniszczone pinakle narożne i boczne kruchty”. Kamień pochodził nie z Pińczowa, lecz z kamieniołomów z okolic Lwowa, z Mikołajowa i Drohowyża; Bogusław Krasnowolski, *Restauracja zespołu augustiańskiego na Kazimierzu. Z dziejów ochrony krakowskich zabytków*, Biblioteka Krakowska, nr 152, Kraków 2010, s. 89–90.

13. Kościół parafialny pw. Bożego Ciała, obramienie okienne po konserwacji i relikw ołtarza z lat 1612–1644 przy wschodniej ścianie nawy północnej, 2019. Fot. Krystyn Kozieł

14. Kościół Augustianów pw. śś. Katarzyny Aleksandryjskiej i Małgorzaty, nawa południowa i południowa elewacja nawy głównej, stan po konserwacji, 2020. Fot. Bogusław Krasnowolski

strukturalnie [...]. Odstępujące od lica ornamenty wzmocniono drutem nierdzewnym [...]. W strefie cokołowej [...] usunięto niesprawne spoinowanie cementowe [...], usunięto rozległe łaty cementowe [...]. Uzupełnienia wątku wykonano łamanym wapieniem z kopalni Czatkowice”¹⁷.

W zespole **kościół Paulinów Na Skalce pw. św. Michała Archaniola i Stanisława Biskupa** podjęto prace zabezpieczające i eksponujące relikty średniowiecznej Skalki (zachowane po południowej stronie barokowej świątyni): fragmenty muru obronnego Skalki z XIII wieku i gotyckiego kościoła z przebijającą ów mur skarpią południowo-zachodnią. Prowadzone badania – podsumowane w roku 2018 – w pełni potwierdziły postawione wcześniej tezy Marii Krasnowolskiej i Ireny Kmiotowicz-Drathowej odnośnie do średniowiecznej Skalki, stając się istotną przesłanką dla realizacji rezerwatu archeologicznego¹⁸.

Dawne Miasto Żydowskie

Na **cmencie Remuh** kontynuowano konserwację renesansowych i manierystycznych macew (il. 15) w ramach wieloletniego projektu kluczowego, obejmującego też bożnicę Remuh.

W **synagodze Tempel (Postępowej)**, kształtowanej etapowo od lat 1860–1862 i stanowiącej centrum życia duchowego żydowskiej inteligencji Krakowa od 2. połowy XIX wieku do tragedii Holocaustu, prowadzono konserwację zagrożonych konstrukcyjnie słupów galerii dla kobiet (il. 16).

Mury obronne i zabudowa świecka

Kontynuowano – w ramach wieloletniego zadania – konserwację i zabezpieczenie konstrukcyjne fragmentu czternastowiecznego **muru obronnego miasta Kazimierza**, wykorzystanego jako mur ogrodu klasztoru paulinów. W wyniku prac – przewidzianych także w roku następnym – zaakcentowano wątki muru: pierwotny, z kamienia łamanego, i wtórne uzupełnienia ceglane.

Niestety, nie zostały podjęte prace remontowo-konserwatorskie w **dawnym zajezdzie przy narożniku Węglowej 1–1a / Krakowskiej 29**, wznie-

sionym w dobie Wolnego Miasta Krakowa, które miały być połączone z adaptacją średniowiecznych kamienic przyrynkowych. Biblioteka Kraków – ów kompleks miał być jej siedzibą – wycofała się z tego zadania, uzyskawszy możliwość przeprowadzenia znacznie niższym kosztem adaptacji budynku przy ulicy Kopernika, opuszczonego przez szpital. Cenny zabytek nadal niszczeje, Społeczny Komitet jest tu bezradny...

DAWNE PRZEDMIEŚCIA KRAKOWA

Na obrzeżu Plant – gdzie dominuje okazała zabudowa doby autonomii galicyjskiej – kontynuowano konserwację stolarki w **gmachu dawnej Akademii Handlowej** przy ulicy Kapucyńskiej.

Na **Wesołej** kontynuowano prace konserwatorskie i remontowe w zespołach sakralnych. W jezuickim **kościółce Najśw. Serca Pana Jezusa** – najwybitniejszej manifestacji sztuki młodopolskiej z początku XX wieku (arch. Franciszek Mączyński, 1909–1921) – kontynuowano konserwację ceglanych wątków i kamiennego detalu elewacji¹⁹. Kontynuacja prac w **kościółce św. Mikołaja** przyniosła konserwację elementów kamiennych w prezbiterium i zakrystii; pracami – prowadzonymi przez Firmę Konserwatorską Piotr Białko – kierowała kons. Karolina Pachuta²⁰. Objęły one manierystyczny nagrobek Klemensa Krupki (Krupskiego) z Wieliczki (zm. 1604), prepozyta tego kościoła, profesora teologii na Akademii Krakowskiej, wzbogacone portretami trumiennymi epitafia prepozytów Jana Kopicowicza (zm. 1684), inicjatora odbudowy kościoła po najeździe szwedzkim, oraz Zachariasza Theszmarowicza (zm. 1712), kilka innych epitafiów²¹, jak również dwa portale – późnogotycki i renesansowy. W barokowym zespole **klasztora Karmelitanek Bosych** konserwowano kolejne elementy wyposażenia kościoła i klasztoru.

¹⁹ Generalne zasady określiło opracowanie: Joanna Jabłońska, Adam Jasiewicz, „Program prac konserwatorskich przy elewacjach kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa przy ul. Kopernika w Krakowie, Kraków 2009, aktualizacja, kwiecień 2018”, wyd. komp.

²⁰ Karolina Pachuta, Monika Rolewicz, „Elementy kamiennego wystroju prezbiterium kościoła pw. św. Mikołaja w Krakowie [...]”. Sprawozdanie z prac konserwatorskich przeprowadzonych w 2019 roku”, wyd. komp., Kraków, luty 2020.

²¹ Nagrobek i epitafia charakteryzuje Renata Henoch-Marendziuk, *Wyposażenie kościoła św. Mikołaja w Krakowie*, w: *Studia z dziejów kościoła św. Mikołaja w Krakowie*, red. ks. Zdzisław Kliś, Kraków 2002, s. 144–145.

¹⁷ Bożena Opiłło, Jolanta Sobieraj, „Sprawozdanie. Remont konserwatorski elewacji południowej nawy głównej oraz kamiennej elewacji krużnicy i kaplic [...] kościoła oo. Augustianów pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej wraz z renowacją witraży – etap II”, wyd. komp., 2019, s. 2–3.

¹⁸ B. Krasnowolski, *Prace konserwatorskie w Krakowie w roku 2018*, op.cit., s. 260 i przypisy 29–31.

15. Cmentarz Remuh, macewy i pozorne sarkofagi po konserwacji, 2019. Fot. Henryk Pachla

16. Synagoga Tempel, empora dla kobiet w trakcie restauracji, 2019. Fot. Henryk Pachla

W zespole **klasztoru Karmelitanek** przy ulicy Łobzowskiej, wzniesionym w latach 1903–1905 (arch. arch. Franciszek Mączyński i Tadeusz Stryeński) dla zakonnic wypędzonych z zaboru pruskiego w wyniku polityki Kulturkampf, kontynuowano awaryjne zabezpieczenie muru otaczającego całość założenia.

W **klasztorze Sercanek** (Służebnic Najśw. Serca Jezusowego) z końca XIX wieku (arch. Wacław Kaczmarek) przy ulicy Garncarskiej zakończono remont dachu.

W **siedzibie Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”**, ukształtowanej w końcu wieku XIX, realizowano kolejny (przedostatni) etap kompleksowych prac remontowych w ramach projektu kluczowego.

W obrębie dawnej **Łąki św. Sebastiana** kontynuowano remont konserwatorski okazałej kamienicy czynszowej z końca XIX wieku przy ul. Józefa Sarego 20.

PODGÓRZE

Zaskakuje brak wniosków, które dotyczyłyby prac remontowych i konserwatorskich w obrębie tego dawnego miasta. A przecież pilnych interwencji konserwatorskich wymagają zwłaszcza niektóre domy reprezentujące najstarszą zabudowę miasta, z osiemdziesiątych lat wieku XVIII. W pierwszym rzędzie winno to dotyczyć domu przy ul. Limanowskiego 47, skreślonego – mocą decyzji zapewne zawierającej błąd formalny – z rejestru zabytków. Unieważnienie tej decyzji umożliwiłoby wsparcie remontu i częściowej odbudowy z Narodowego Funduszu. Przez wpisanie budynku w kompleks, który tworzą sąsiadujący tzw. dom Pod św. Benedyktem przy ul. Wielickiej 2 (Muzeum Podgórze) oraz przeciwległy najstarszy cmentarz tego miasta wraz z figurą Trójcy Świętej, przywrócono by fragment krajobrazu kulturowego dawnego Podgórze. SKOZK czeka na inicjatywę właściciela i władz konserwatorskich.

REJON ALEJ TRZECH WIESZCZÓW

W **gmachu Biblioteki Jagiellońskiej** (arch. Wacław Krzyżanowski, 1928–1939), współtworzącym charakter tzw. dzielnicy reprezentacyjnej z czasu II Rzeczypospolitej, kontynuowano rozpoczętą w roku 2018 renowację stolarki, zaprojektowanej jednocześnie z architekturą.

W obrębie dawnej Wygody kontynuowano remont konserwatorski **dworku Kossakówka** (pl. Juliusza Kossaka 4), związanego z historią zasłużonej dla kultury rodziny Kossaków i będącego ostatnią pozostałością zabudowy tego rejonu miasta sprzed

wytyczenia Alej. Wykupienie dworku przez władze miejskie stwarza szanse jego racjonalnego zagospodarowania (na cele muzealne), zgodnego z dziejową tradycją.

AUSTRIACKA TWIERDZA KRAKOWSKA

W **forcie nr 2 „Kościszko”** w ramach projektu kluczowego kontynuowano podjęte w 2017 roku prace związane z utworzeniem Muzeum Kościuszkowskiego i z wystawą *Kościusko – bohater wciąż potrzebny*. Ponadto prowadzono rewitalizację przyległego terenu (m.in. uczytelnianie fortyfikacji ziemnych), kontynuowano konserwację elewacji i wystroju neogotyckiej kaplicy św. Bronisławy oraz remont konserwatorski jednej z kaponier, jednego z bastionów i dwóch kurtyn.

Podjęcie prac w poszczególnych dziełach obronnych uzależnione było od gwarancji przyszłego trwałego użytkowania. Kontynuowano prace konserwatorsko-remontowe w **bastionie III „Kleparz”**, w **fortach: nr 49 „Krzesławice”** (w gestii Domu Kultury; prace wiążano m.in. z uczytelnieniem i wyeksponowaniem miejsca masowych egzekucji dokonanych przez hitlerowców w latach 1939–1941), **nr 51 1/2 „Swozowice”**, **nr 52 „Borek”** (cenna akcja miejscowej społeczności związana z adaptacją dla Klubu Kultury), **nr 52 1/2 „Skotniki”** (kontynuacja adaptacji dla Centrum Dokumentacji Zsyłek, Wypędzeń i Przesiedleń).

Z funkcjonowaniem twierdzy związany był **kompleks dawnego więzienia garnizonowego** przy ulicy Montelupich. Kontynuowano tu rozpoczęte w 2018 roku prace remontowe obejmujące dachy i elewacje.

ZESPOŁY NA OBRZEŻACH MIASTA

Niezwykle ważnym zadaniem była konserwacja **późnoromańskiego portalu kościoła Norbertanek pw. św. Jana Chrzciciela i Augustyna na Zwierzynku**, pochodzącego z okresu odbudowy zespołu po najeździe tatarskim w roku 1241. To jedyne tego rodzaju dzieło na terenie Krakowa, przesłonięte niemal do połowy wysokości przez podniesienie poziomu terenu, ulegało szybko postępującej destrukcji spowodowanej zawilgoceniem. W ramach prac prowadzonych przez Firmę Konserwatorską Piotr Białko wykonano rozeznanie badawcze, zidentyfikowano zagrożenia oraz przygotowano wstępne koncepcje eksponowania tego unikalnego dzieła²².

²² Karolina Pachuta, Ryszard Rolewicz, „Kościół św. Augustyna i św. Jana Chrzciciela w zespole klasztoru

Znakomite efekty dały prace prowadzone w dawnym Pałacu Opatów, w **zespole klasztoru w Mogile**, przewidzianym dla przyszłego Muzeum Cystersów (projekt kluczowy, finansowany przez klasztor, Narodowy Fundusz ze środków pozyskanych z Unii Europejskiej). Po zakończeniu – w poprzednich latach – konserwacji zewnętrznych, ceglanych i tynkowanych elewacji tej późnogotyckiej (połowa XV w.) i renesansowej rezydencji przystąpiono do badań i prac we wnętrzach. W ramach badań stratygraficznych tynków ujawniono m.in. w glifie okiennym na parterze nieznane malowidło Stanisława Samostrzelnika z wyobrażeniem *Salvator Mundi* (il. 17). Wyeksponowano też kolejne ceglane wątki muru, m.in. fragment północnej elewacji pałacu (il. 18).

W późnoromańskim monumentalnym **kościele cysterskim pw. Wniebowzięcia N.P. Marii i św. Wacława** konserwowano nawę główną, odsłaniając i eksponując elementy wystroju malarskiego pochodzące z różnych okresów. „Podjęto decyzję o odsłonięciu wartościowych nawarstwień historycznych i ich równoległej ekspozycji. W związku z występującą różnicą kolorystyki tła na ścianach południowej i północnej zdecydowano o ujednoliceniu koloru w oparciu o warstwę renesansową [tj. polichromie autorstwa Stanisława Samostrzelnika sprzed 1541 r.], odsłoniętą na całej niemal ścianie południowej”. Została ona „poddana pełnej konserwacji technicznej i estetycznej”; wyeksponowano dekoracje ornamentalne ponad arkadami międzynawowymi. Odnośnie do polichromii autorstwa Jana Bukowskiego z lat 1914–1919, dominującej w wyrazie estetycznym wnętrza, zdecydowano się na „usunięcie przemalowania wykonanego na skutek niefortunnej decyzji konserwatorskiej w latach siedemdziesiątych ub. wieku [...], stwierdzono bowiem, że oryginalna kolorystyka jest w dużym stopniu zafałszowana”. Odsłonięto i wyeksponowano nieliczne partie polichromii gotyckiej, zachowane w glifach okiennych zachodniego przęsła. Jeśli chodzi o wystrój malarski chóru muzycznego, przyjęto „ekspozycję warstwy z początku XVII wieku, dokonanie jej konserwacji technicznej i estetycznej wraz z koniecznymi uzupełnieniami i rekonstrukcjami wykonanymi metodą sca-

lającą”²³. Odrębnym zagadnieniem była konserwacja elementów kamiennych, w tym znajdujących się pod chórem muzycznym: manierystycznego nagrobka Walentego Goślickiego (zm. 1596) oraz barokowego marmurowego epitafium opata mogilskiego i biskupa przemyskiego Pawła Piaseckiego (zm. 1649) z portretem trumiennym²⁴.

Rozeznano potrzeby konserwatorskie otoczonej kultem kaplicy Krzyża Świętego w północnym ramieniu transeptu, z późnobarokowym wystrojem, oraz bliźnich kaplic przyległych od wschodu do tegoż ramienia transeptu, związanych z programem późnoromańskiego kościoła cysterskiego²⁵. Interesujące efekty może przynieść konserwacja barokowego ołtarza kaplicy, z otoczoną kultem gotycką rzeźbą Ukrzyżowanego Jezusa Chrystusa. Celem byłoby tu „zahamowanie procesów destrukcji, wzmocnienie struktury drewna i przywrócenie walorów estetycznych możliwie zbliżonych do pierwotnych”, wydaje się bowiem, „że ołtarz [...] został radykalnie pozbawiony warstwy pierwotnej”. Postulowane w programie badania stratygraficzne mogą ujawnić relikty warstwy pierwotnej, co mogłoby być podstawą przywrócenia pierwotnej kolorystyki²⁶.

Kontynuowano remont konserwatorski w najcenniejszym zabytku budownictwa drewnianego na terenie Krakowa – gotyckim **kościele św. Bartłomieja w Mogile**, dziele królewskiego cieśli Macieja Mączki z 1466 roku, z cennym późnobarokowym wystrojem z XVIII wieku. Prace objęły rozpoczęty i zaawansowany w poprzednim roku remont dachu (wzmocnienie więźby, wykonanie nowego pokrycia gontowego)²⁷ oraz zagrożone awarią elementy wnętrza: gotyckie słupy wspierające zaskrzynienia (jedyny tego rodzaju rozwiązanie w małopolskich go-

²³ Aleksandra Grochal, „Dokumentacja prac konserwatorskich przy wystroju nawy głównej kościoła oo. Cystersów w Krakowie-Mogile”, wyd. komp., Kraków, styczeń 2020, s. 12, 14.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Kinga Kuzemczak, „Program prac konserwatorskich przy wystroju kaplicy Krzyża Świętego w bazylice oo. Cystersów w Krakowie-Mogile”, wyd. komp., Kraków, listopad 2018; eadem, „Program prac konserwatorskich przy wystroju kaplic bliźnich północnych kościoła oo. Cystersów w Krakowie-Mogile”, wyd. komp., Kraków, luty 2019.

²⁶ Aleksandra Grochal, „Program prac konserwatorskich dotyczących wyposażenia kaplicy Świętego Krzyża z sanktuarium Krzyża Świętego [...] w Krakowie-Mogile: ołtarz, stalle oraz metalowa ażurowa krata”, wyd. komp., marzec 2019.

²⁷ Katarzyna Novljaković, „Sprawozdanie z remontu konserwatorskiego przestrzeni strychu kościoła para-

Norbertanek na Zwierzyńcu w Krakowie, dokumentacja powykonawcza prac badawczych i ratunkowych przy romańskim portalu, I etap”, wyd. komp., 2019. Tamże dokumentacje badawcze: Aldona Sudacka, „Późnoromański portal w kościele sióstr Norbertanek na Zwierzyńcu w Krakowie, dokumentacja historyczna”; Anna Bojęś-Białasik, „Badania architektoniczne późnoromańskiego portalu kościoła klasztoru ss. Norbertanek na Zwierzyńcu w Krakowie”.

17. Mogiła, klasztor Cystersów, pałac opata, *Salvator Mundi*, mal. Stanisław Samostrzelnik, 2020. Fot. Bogusław Krasnowolski

18. Mogiła, klasztor Cystersów, ekspozycja późnogotyckiego wątku muru dawnej północnej elewacji pałacu opata, 2020. Fot. Bogusław Krasnowolski

tych kościołach drewnianych) i chór muzyczny z późnobarokową dekoracją malarską (marmoryzacją). W oparciu o badania technologiczne wykonane jesienią 2018 roku²⁸ stwierdzono, że „słupy konstrukcyjne przy chórze są zdegradowane w stopniu umiarkowanym do wysokości 1,20 m, a w stopniu dużym do wysokości 0,40 m”. W rezultacie postanowiono zastosować impregnację „i dodatkowo wprowadzić nowe elementy wzmacniające z materiałów kompozytowych (włókno szklane w osnowie żywicznej)”. Aby zachować w maksymalnym stopniu osiemnastowieczną dekorację malarską słupów,

fialnego pw. św. Bartłomieja Apostoła w Mogile z odwołaniem do stopów oraz elementami konstrukcyjnymi wieży dachowej, I etap prac”, wyd. komp., luty 2019. Wykonawcą prac była Tatrzańska Firma Budowlana reprezentowana przez Wojciecha Pawlikowskiego, nadzór konserwatorski sprawowała kons. Katarzyna Magrysiewicz-Dobrzańska, konsultantem był dr inż. Stanisław Karczmarczyk.

²⁸ Rafał Maciej Maciejaszek (Akademia Górniczo-Hutnicza), „Badanie degradacji tkanki drzewnej w przekrojach słupów konstrukcji nośnej w kościele św. Bartłomieja w Mogile z wykorzystaniem rezystografu”, wyd. komp., 12 października 2018; Stanisław Karczmarczyk, „Raport z badań georadarem struktury słupów drewnianych w kościele świętego Bartłomieja w Krakowie-Mogile”, wyd. komp., październik 2018.

w celu wprowadzenia wspomnianych wzmocnień wycinano w nich niewielkie otwory; powstałe w ten sposób ubytki będą przesłaniane metodą punktowania²⁹. Ponadto wprowadzono instalację gaśniczą³⁰, a w otoczeniu kościoła wykonano roboty zabezpieczające przed zamakaniem, m.in. zlikwidowano betonowe nawierzchnie.

W eremie Kamedulów na Srebrnej Górze (na Bielanych) – wybitnym dziele wczesnego baroku z pierwszej tercji XVII stulecia – kontynuowano kompleksowe prace konserwatorskie we wnętrzu kościoła.

W opactwie Benedyktynów w Tyńcu kontynuowano – pod kierunkiem kons. Marcina Ciby – konserwację późnobarokowego wystroju kościoła pw. śś. Piotra i Pawła, usuniętego i zagrożonego zniszczeniem w siedemdziesiątych latach ubiegłego wieku, uzyskując znakomity efekt estetyczny całości wnętrza. Dokończono konserwację ołtarza głównego (autorstwa Francesco Placidiego)³¹ oraz polichromii w kaplicy św. Scholastyki (autorstwa Andrzeja Radwańskiego), stanowiącej pod względem formalnym i ideowym odpowiednik przeciwległej kaplicy św. Benedykta.

Na **Białym Prądniku** prowadzono prace w **zespole dawnej podmiejskiej rezydencji biskupów krakowskich**, kształtowanej od 1547 roku, zachowującej – mimo licznych wtórnych przeobrażeń – ogólne rozplanowanie. W obu oficynach, ujmujących dziedziniec przed fasadą pałacu, rozpoczęto prace remontowe powiązane z badaniami terenowymi.

W kościele parafialnym w **Bieżanowie** w ramach kontynuacji prac we wnętrzach konserwowano wystrój malarski kaplicy Matki Boskiej Różańcowej z lat międzywojennych XX wieku.

W zespole szpitala dla psychicznie chorych w Kobierzynie, zrealizowanym w latach 1910–1917 (arch. Władysław Klimczak ze Lwowa przy współpracy arch. Tadeusza Stryjeńskiego) jako miastecz-

ko-ogród – według programu opracowanego przez wybitnych psychiatrów, nawiązującego do podobnych założeń europejskich – podejmowano prace remontowo-konserwatorskie i projektowe przy kolejnych pawilonach.

W Borku Fałęckim prowadzono remont konserwatorski elewacji **dworu Ziobrowskich**, ukształtowanego – w nawiązaniu do dworów szlacheckich – po roku 1880. Program, zakładający przywrócenie utraconych detali według zachowanych śladów i ikonografii, opracowała kons. Małgorzata Mrzygłód-Tomasik³².

Liczne prace realizowano w największej krakowskiej nekropolii, założonym w 1800 roku i sukcesywnie poszerzanym **cmentarzu Rakowickim**³³. Kontynuowano rozpoczęty w poprzednim roku remont konserwatorski muru od strony południowej, wspomagano konserwację licznych nagrobków. Podobne działania prowadzono na tzw. **nowym cmentarzu Podgórskim** założonym wiek później.

Omówiony kolejny rok w działalności Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa przyniósł istotne osiągnięcia w rewaloryzacji zespołów zabytkowych. Ważnymi partnerami w dziele rewaloryzacji krakowskich zabytków są nie tylko właściciele poszczególnych obiektów, lecz także Gmina Miasta Krakowa. Istotną rolę odgrywają Fundusze Europejskie, które w Zamku Królewskim na Wawelu całkowicie zastąpiły środki Narodowego Funduszu, a w zespołach klasztornych Cystersów w Mogile i Benedyktynów w Tyńcu stały się najistotniejszym źródłem finansowania.

²⁹ Katarzyna Magrysiewicz-Dobrzańska, „Sprawozdanie z prac badawczych przy gotyckich słupach międzynawowych oraz podtrzymujących empore chóru muzycznego we wnętrzu kościoła pw. św. Bartłomieja Apostoła w Mogile w celu opracowania metody wzmocnienia konstrukcyjnego”, wyd. komp., luty 2019.

³⁰ Natalia Kraus-Namrozy, Ewelina Kalapeta, „Instalacja gaśnicza z zastosowaniem systemu automatycznego gaszenia pożaru mgłą wodną niskociśnieniową (gaszenie na zewnątrz) obiektu sakralnego o konstrukcji drewnianej”, wyd. komp., czerwiec 2019.

³¹ Izabela Wójcik, Marcin Ciba, „Dokumentacja prac konserwatorskich do obrazu z przedstawieniem śś. Piotra i Pawła z kościoła klasztorного opactwa Benedyktynów w Tyńcu”, wyd. komp., Kraków, luty 2019.

³² Małgorzata Mrzygłód-Tomasik, „Program prac konserwatorskich elewacji dworku Ziobrowskich przy ulicy Zawilej 2 (aktualizacja)”, wyd. komp., kwiecień 2019.

³³ Stanisław Karczmarczyk, „Projekt budowlany zamienny w zakresie remontu konserwatorskiego zabytkowego muru stanowiącego ogrodzenie od strony południowej cmentarza Rakowickiego w Krakowie”, wyd. komp., Kraków, styczeń 2019.

Bogusław Krasnowolski – dr hab., historyk sztuki i historyk, profesor Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, wykładowca krakowskiej ASP (Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki). Od 1990 r. wiceprzewodniczący Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa, od 2002 r. przewodniczący Komisji Programowania i Oceny Realizacji SKOZK; autor licznych publikacji naukowych z zakresu historii urbanistyki średniowiecznej, sztuki Krakowa i Małopolski, historii i teorii ochrony zabytków.

CONSERVATION WORKS IN KRAKÓW IN 2019 CO-FINANCED FROM THE RESOURCES OF THE NATIONAL FUND FOR RESTORATION OF KRAKÓW MONUMENTS

The works were based on professional conservation plans and programmes developed since 1990. With around PLN 30 million at disposal, and having acquired comparable funds from the beneficiaries, works were conducted at 64 sites. As far as the sacred complexes go, worth noting are: continuation of works in the Cathedral Church, on the High Altar by Wit Stwosz at Saint Mary's (start of conservation of the figures from the central scenes), completion of the restoration of the *Scala Santa* of the Piarist

Church, completion of the conservation of the paintings in the nave and advancement of works in the former Abbot's Palace earmarked for the future museum in the Cistercian complex in Mogiła. What deserves special attention among lay built heritage are the works in the forts of the Kraków Fortress, and among the works initiated thanks to the National Fund, albeit conducted from other budgets, the successive stage of research and restoration of painted decorations of the Spiski Mansion.